

TA'LIMDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING KAMCHILIKLARI

Muratova Dinora Timurovna
muratovadinora2006@gmail.com

Annotasiya: So'nggi yillarda raqamli texnologiyalar zamonaviy ta'limning ajralmas qismiga aylanib, o'qitish va o'rganish jarayonlarini takomillashtirish uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Biroq, ularning tez qo'llanilishi talabalarning farovonligi va akademik natijalariga ta'sir qiluvchi bir qator muhim kamchiliklarni ham aniqladi. Ushbu maqolada ta'lim muassasalarida raqamli vositalardan intensiv foydalanish bilan bog'liq salbiy oqibatlar ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: raqamli texnologiyalar; ta'lim; ekran vaqti; ko'zning zo'riqishi; ruhiy salomatlik; onlayn o'qish; akademik ko'rsatkichlar; raqamli chalg'ituvchi narsalar; ijtimoiy o'zaro ta'sir; ma'lumotlar maxfiyligi; kiberxavfsizlik.

So'nggi yillarda raqamli texnologiyalar ta'lim tizimida mustahkam o'rin egalladi. Elektron platformalar, onlayn kurslar, interaktiv doskalar va ta'lim ilovalari o'qituvchilar va talabalar uchun keng tarqalgan vositalarga aylandi. Biroq, ularning shubhasiz afzalliklariga qaramay, diqqat bilan ko'rib chiqishni talab qiladigan bir qator muhim kamchiliklar ham mavjud.

Raqamli texnologiyalarni ta'limga joriy etishning asosiy kamchiliklari shundaki, ularning jozibadorligiga qaramay, ular talabalarning jismoniy va ruhiy salomatligi uchun jiddiy xavf tug'diradi.

Birinchidan, ekran vaqtining ko'payishi talabalarning jismoniy holatiga bevosita ta'sir qiladi. Kompyuterlar, planshetlar va smartfonlarda uzoq vaqt ishlash ko'zning charchashiga olib keladi, bu raqamli ko'z charchoqlari deb ham ataladi. Talabalar uzoq vaqt onlayn o'qishdan keyin ko'rishning xiralashishi, bosh og'rig'i yoki diqqatni jamlash muammolaridan aziyat chekishlari mumkin. Raqamli qurilmalar bilan ishlash paytida noto'g'ri holat bo'yin va bel muammolari kabi mushak-skelet tizimi kasalliklarini ham keltirib chiqaradi. Bu muammolar yosh o'quvchilar orasida ergonomikaning yomonligi yoki sog'lom texnologik odatlarning yo'qligi tufayli keng tarqalgan.

Ruhiy salomatlik va hissiy farovonlik muammolari bilan bog'liq yana bir muammo raqamli muhitga doimiy ta'sir qilish natijasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan psixologik ortiqcha yuk, xavotir va surunkali stressdir. Onlayn o'qish ko'pincha bir nechta vazifalarni bajarishni talab qiladi - topshiriqlar, platformalar va bildirishnomalar o'rtasida almashinish - bu kognitiv tizimni charchatadi va diqqatni jamlash qobiliyatini pasaytiradi. Bundan tashqari, o'quvchilar o'zlarini yolg'iz his qilishlari mumkin, chunki raqamli o'rganish haqiqiy insoniy muloqotning o'rnini bosa

olmaydi. Tengdoshlar va o'qituvchilar bilan muloqotning yo'qligi ijtimoiy ko'nikmalarni susaytirishi, motivatsiyani pasaytirishi va ba'zi hollarda hatto depressiv alomatlariga olib kelishi mumkin.

Sog'liq bilan bog'liq xavflardan tashqari, raqamli texnologiyalardan foydalanish akademik ko'rsatkichlarga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu vositalar odatda yaxshiroq o'rganish uchun joriy etilsa-da, ulardan haddan tashqari foydalanish mutlaqo teskari ta'sirga ega bo'lishi mumkin: talabalar ko'pincha ijtimoiy tarmoqlar, o'yinlar yoki o'yin-kulgi veb-saytlari tomonidan chalg'itiladi, ularga o'quv materiallari bilan bir xil qurilmadan kirish mumkin. Bu akademik va shaxsiy faoliyatlar o'rtasidagi chegarani xiralashtiradi, bu esa o'quvchilarga diqqatni jamlashni va vaqtni to'g'ri boshqarishni qiyinlashtiradi. Natijada, ularning unumdorligi pasayishi va ta'lim natijalariga ta'sir qilishi mumkin. Boshqa kamchilik talabalar va o'qituvchilarning o'zaro ta'siri sifati bilan bog'liq. Raqamli formatlarda ko'pincha yuzma-yuz muloqotning hissiy boyligi va tezkorligi yo'q. Onlayn darslar o'qituvchilarga talabalarning ishtirokini baholash, qiyinchiliklarning paydo bo'lishini aniqlash yoki o'z vaqtida fikr-mulohaza bildirishni qiyinlashtiradi. Yuz ifodalari, imo-ishoralar va ovoz ohangi orqali og'zaki bo'lmagan muloqot raqamli aloqada qisman yo'qoladi, bu esa ta'lim tajribasining chuqurligini kamaytiradi. Natijada, ba'zi o'quvchilar, ayniqsa ko'proq shaxsiylashtirilgan e'tiborga muhtoj bo'lgan talabalar, o'zlarini uzilgan yoki qo'llab-quvvatlanmagan his qilishlari mumkin. Va nihoyat, raqamli texnologiyalarning joriy etilishi ma'lumotlar maxfiyligi va onlayn xavfsizlik haqida xavotirlarni tug'diradi. Ko'pincha ta'lim platformalari shaxsiy ma'lumotlar, akademik yozuvlar va xulq-atvor ma'lumotlarini to'playdi. Agar to'g'ri tartibga solinmasa va himoyalangan bo'lsa, bunday ma'lumotlar uchinchi tomon tashkilotlariga oshkor qilinishi yoki boshqa yo'l bilan noto'g'ri ishlatilishi mumkin. Bundan tashqari, yosh o'quvchilar kiberhujum, fishing va oxir-oqibat jiddiy psixologik ta'sirga olib kelishi mumkin bo'lgan boshqa onlayn xavflarga ko'proq moyil bo'ladilar.

Xulosa qilib aytganda, raqamli texnologiyalar zamonaviy ta'limni takomillashtirish uchun ko'plab imkoniyatlar yaratsa-da, ularning kamchiliklarini, eng avvalo, o'quvchilarning jismoniy va ruhiy salomatligi bilan bog'liq bo'lganlarini e'tiborsiz qoldirmaslik kerak. Qanday bo'lmasin, o'quvchilarning farovonligiga putur yetkazmasdan raqamli vositalarni birlashtirish uchun sog'lom fikrdan foydalanish kerak. Maktablar va universitetlar ortiqcha ekran vaqtini kamaytiradigan, raqamli savodxonlikni oshiradigan, sog'lom xulq-atvorni rivojlantiradigan va o'qish uchun xavfsiz va qulay muhitni ta'minlaydigan strategiyalarni ishlab chiqishlari kerak. Faqat shu sharoitlarda texnologiya ta'lim jarayoni uchun potentsial xavf emas, balki qo'llab-quvvatlovchi yordamchi bo'lishi mumkin.

References:

1. UNESCO. (2023). *Technology in Education: A Tool on Whose Terms?* Global Education Monitoring Report. UNESCO Publishing.
2. OECD. (2021). *OECD Digital Education Outlook 2021: Pushing the Frontiers with AI, Blockchain and Robots*. OECD Publishing.
3. Rosen, L. D., Lim, A., Carrier, L. M., & Cheever, N. A. (2014). *An empirical examination of the educational impact of text message interruptions during college lectures*. *Educational Psychology*, 34(3), 627–637.
4. Twenge, J. M. (2019). *The Sad State of Happiness in the United States and the Role of Digital Media*. World Happiness Report.
5. American Academy of Pediatrics. (2020). *Media and Young Minds*. *Pediatrics*, 138(5).
6. Kosteniuk, B., & Greco, L. (2022). *Digital eye strain among students during remote learning: A growing public health issue*. *Journal of Vision and Health*, 18(2), 45–57.
7. Wiederhold, B. K. (2020). *The Impact of COVID-19 on Mental Health and Digital Learning*. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 23(8), 487–488.
8. Peper, E., & Harvey, R. (2018). *Digital Posture: The Dangers of Slumped Sitting and Forward Head Posture in the Classroom*. *NeuroRegulation*, 5(1), 20–27.
9. Hrastinski, S. (2021). *Digital Learning and Student Engagement: Challenges and Opportunities*. *Journal of Educational Technology & Society*, 24(4), 14–26.
10. Barber, W., & King, S. (2020). *Teacher–Student Interaction in Digital Classrooms: A Review of the Literature*. *Online Learning Journal*, 24(2), 135–158.